

УДК 378.011.3-057.87:7]:005.336.5

DOI:

Карам Муайяд Ахмед, аспірант

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTI ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлюються питання діагностики стану сформованості естетичної компетентності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Наведено особливості діагностики стану сформованості естетичної компетентності майбутніх фахівців. Розкрито сутність поняття "естетична компетентність". Окреслено компонентну структуру естетичної компетентності особистості. Визначено критерії, показники та рівні сформованості естетичної компетентності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Описано результати проведення діагностики.

Ключові слова: діагностика; естетична компетентність; образотворче мистецтво.

Табл. 1. Літ. 4.

Karam Muayad Ahmed, Postgraduate Student, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

DIAGNOSIS OF FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE PROFESSIONAL ARTISTS

In the article the questions of diagnostics of the state of aesthetic competence formation of future specialists of fine arts are covered. Diagnosis allows to study the level of knowledge of students about the essence and content aspects of aesthetic competence of the individual, as well as to determine the attitude of students to it. The peculiarities of diagnostics of formation of the aesthetic competence of students are presented. The essence of the concept "aesthetic competence" is revealed. The component structure of the aesthetic competence of the personality is outlined. Among the structural components of the aesthetic competence of the individual are corrupted: the amount of knowledge, the degree, depth of their awareness, the presence in them of emotional and value attitude to the works of art, nature, the surrounding reality, self, focus on the stability of motives of aesthetic behavior; the ability to self-expression, self-expression and the degree of their manifestation in daily life, the degree of development of aesthetic skills. The criteria, indicators and levels of aesthetic competence of university students are defined. The condition of the students' aesthetic competence formation was investigated according to the following components: gnostic, emotional-value, and aesthetically-active. Among the indicators are the understanding of the essence of aesthetic competence, the mechanisms of its manifestation; possession of a system of knowledge about the aesthetic competence of the individual; understanding the role of aesthetic competence and awareness of the need to express it in everyday life; possession of a system of knowledge about the aesthetic properties of the individual; reflection, introspection; value attitude to art, nature, surrounding reality, oneself; developed aesthetic feelings; emotional self-regulation; consciously regulated aesthetic activity; behavior based on aesthetically significant norms; ability to make aesthetic evaluation in the form of detailed evaluation judgment of works of art, natural objects, objects of surrounding reality; mastering the system of aesthetic skills. The results of diagnostics on the formation of aesthetic competence of future specialists in fine arts are described.

Keywords: aesthetic competence; diagnostics; fine arts.

Постановка проблеми. Об'єктивна оцінка ефективності формування естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у позааудиторній діяльності університету передбачає обґрунтування відповідних критеріїв, показників та діагностику рівнів сформованості цього інтегрального утворення особистості.

Естетичну компетентність ми розглядаємо [2; 3, 43] як інтегральне утворення, що характеризується здатністю майбутнього учителя образотворчого мистецтва сприймати, оцінювати й усвідомлювати прекрасне у повсякденному житті, природі, мистецтві та забезпечує можливість

естетично освоювати дійсність за законами краси, адаптацію, самореалізацію його у суспільстві. Саме тому важливо під час визначення рівнів сформованості естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва враховувати обсяг знань, ступінь, глибину їх усвідомлення, наявність у них емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва, природи, оточуючої дійсності, себе, спрямованість на стійкість мотивів естетичної поведінки, здатність до самовираження, самореалізації дій, учинків й ступінь їх прояву у повсякденній життєдіяльності, ступінь розвитку естетичних умінь і навичок [4, 208].

Аналіз наукової літератури з проблеми

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

дослідження дає підстави стверджувати, що проблемі формування естетичної компетентності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва присвячені праці багатьох науковців. У своїх роботах науковці розглядають: методику формування певних компонентів фахової компетентності майбутнього вчителя мистецьких дисциплін (М. Лещенко, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.); вивчення фахових компетентностей вчителів мистецьких дисциплін (Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, Г. Сотська, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.); художню компетентність як необхідну умову професійного виконання фахових обов'язків майбутніх фахівців образотворчого мистецтва (О. Кайдановська, С. Коновець, І. Мужикова, О. Плотницька та ін.).

Мета статті полягає у визначенні рівня сформованості естетичної компетентності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва.

Якісна оцінка рівнів вихованості естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва передбачала визначення компонентів: гностичного, емоційно-ціннісного, естетично-діяльнісного. Означені компоненти через показники індикатори характеризують кількісний і якісний аспекти особистості студента та відображають наявність, широту, дієвість вияву естетичної компетентності.

Гностичний компонент естетичної компетентності характеризує співвідношення рівня розвитку знань про естетичну компетентність, віддзеркалює рівень і дієвість знань про сутність і механізми взаємодії із природою, мистецтвом, оточуючою дійсністю, а також їх актуалізацію у повсякденній життєдіяльності. Показниками вихованості естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва за гностичним критерієм нами визначаються: розуміння сутності естетичної компетентності особистості, механізмів її прояву та усвідомлення необхідності її виявлення у щоденній життєдіяльності; володіння системою знань про естетичні властивості особистості; рефлексія, самоаналіз.

Критерієм є повнота, глибина осмислення, міцність знань про естетичну компетентність та усвідомлення доцільності оволодіння ними.

Емоційно-ціннісний компонент естетичної компетентності інтегрує цінності, ідеали, ставлення, переконання й слугує основою формування мотивів естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва, що визначається через рівні усвідомлення студентом необхідності оволодіння і вияву естетичної компетентності у повсякденній життєдіяльності.

Критерієм його визначення є спрямованість, стійкість, дієвість мотивів. Він характеризує розвиток ціннісно-орієнтаційної свідомості й визначення на цій основі кола особистісно-значущих цінностей.

Показниками визначаємо: ціннісне ставлення до мистецтва, природи, оточуючої дійсності, самого себе; розвинуті естетичні почуття; емоційна саморегуляція.

Естетично-діяльнісний компонент естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва репрезентує свідому регульовану естетичну поведінку на основі естетично-значущих норм. Він передбачає оволодіння студентами естетичними вміннями й навичками, вибір і реалізацію ними способів взаємодії з оточуючим світом, мистецтвом, природою і пошук сенсу у цій взаємодії. Естетично-діяльнісний критерій уможливорює ступінь відповідності мотивів естетичної поведінки майбутніх учителів образотворчого мистецтва із їх діями та вчинками. Показниками сформованості естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва за естетично-діяльнісним критерієм виокремлюються такі: свідомо регульована естетична діяльність, поведінка на основі естетично-значущих норм; вміння здійснювати естетичну оцінку у формі розгорнутого оцінного судження творам мистецтва, природним об'єктам, об'єктам оточуючої дійсності; оволодіння системою естетичних умінь і навичок.

Показники всіх критеріїв реалізуються за допомогою індикаторів, визначених відповідно до таких характеристик: ступінь прояву, вираженість, сила, глибина, дієвість, самостійність у реалізації естетичних знань, умінь і навичок.

З метою визначення рівня обізнаності студентів із різними видами мистецтва та їх значення у життєдіяльності студентів було запропоновано опитувальник "Мистецтво і Ви". Результати кількісної і якісної обробки даних свідчать, що 24,1% студентів ЕГ і 24,9% КГ виявляють зацікавленість до спілкування із мистецтвом, бажання відвідувати музеї, картинні галереї. Водночас у них виникали труднощі у визначенні місця і ролі мистецтва у власному житті. 23,3% майбутніх учителів образотворчого мистецтва ЕГ та 22,4% КГ зазначили, що вивчення фахових навчальних дисциплін та "Етики", "Естетики", "Культурології" суттєво збагатили їхні знання про естетичну компетентність особистості, види, жанри, твори мистецтва. Близько 31,3% студентів ЕГ та 31,8% КГ стверджують про прагнення до участі у

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

творчих гуртках, колективах, бажання відвідувати музеї, картинні галереї, колекціонувати картини. Нажаль 32,9% майбутніх учителів образотворчого мистецтва в ЕГ та 29,4% КГ не відчують потребу у спілкуванні на теми мистецтва і культури, прослуховуванні класичних творів, відвідуванні об'єктів мистецтва.

Варто зазначити, що система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу їх ставлення до оточуючого світу, до інших людей, самого себе, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції та філософське життя. Зокрема, перше місце у списку значущих термінальних цінностей для 25,3% респондентів займає здоров'я (фізичне і психічне). Отриманий результат можна пояснити теорією та дослідженнями Р. Інглхарта, [1, 54] в якій він вказує на те, що у країнах пострадянського періоду все, ще немає відчуття соціальної й економічної стабільності, тому в ієрархії цінностей все, ще переважають матеріалістичні цінності, такі як здоров'я, що спрямовані на забезпечення виживання в умовах нестабільності. Друге місце (18,1% майбутніх учителів образотворчого мистецтва) займає розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення). На третьому місці перебуває цінність – щасливе сімейне життя, ця цінність стала значущою для 14,4% опитаних. Четверте місце творчість (можливість творчої діяльності) обрали 12,9% респондентів. Такий вибір можна пояснити майбутньою професійною діяльністю студентів, оскільки образотворче мистецтво передбачає елементи творчості, вміння інтерпретувати, створювати різноманітні за видами та жанрами художніх творів. На п'ятому місці стоїть цінність “краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві)” – 12,7% опитаних, що також можна пояснити зв'язком із майбутньою професійною діяльністю. Шосте рангове місце за бажанням у майбутніх учителів образотворчого мистецтва розділили такі цінності, як: “активне діяльне життя” (повнота та емоційна насиченість життя); “життєва мудрість” (зрілість суджень та здоровий глузд, що досягається життєвим досвідом); “наявність хороших і вірних друзів”; “пізнання” (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток); “свобода” (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках); “впевненість у собі” (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумніві). Ці цінності стали значущими для 16,6% опитаних.

З ієрархії інструментальних цінностей студенти

надали перевагу “чесність” (правдивість, щирість) стала значущою для 22,4% майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Цінність “терпимість” (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани) має друге місце і виявилася значущою для 18,1 % досліджуваних. На третьому місці перебуває така цінність, як: “вихованість” (гарні манери) – 10,8%. На четвертому місці – “акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах” – 10,7%. “Ретельність” (дисциплінованість); “широта поглядів” (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички) займає п'яту рангову позицію (10,4% опитаних). На шостому місці перебуває така цінність, як: “життєрадісність” (почуття гумору), вона стала значущою для 5,8% респондентів. Найменш значимими для майбутніх учителів образотворчого мистецтва є “незалежність” (здатність діяти самостійно, рішуче); “освіченість” (широта знань, висока загальна культура); “чуйність” (дбайливість). Результати дослідження показали, що прагнення до саморозвитку, постійного духовного вдосконалення, творчості, переживання прекрасного в природі і мистецтві є одним із головних цілей в освоєнні професії – учителя образотворчого мистецтва й означені цінності дуже важливі протягом усього життєвого шляху педагога-художника.

Студентам було запропоновано анкетування на предмет виявлення рівня сформованості ціннісного ставлення до майбутньої професії. Відповіді на запитання “Чи маєте Ви бажання творити за законами краси в галузі образотворчого мистецтва?”, “Чи прагнете Ви до гармонії у розв'язанні творчих завдань?”, “Чи цікавить Вас різноманіття художніх засобів в образотворчому мистецтві?”, “Чи проявляєте Ви вольові зусилля у нестандартних ситуаціях для досягнення поставленої мети у творчій діяльності?”, “Чи вважаєте Ви свою професію важливою в життєдіяльності суспільства?” та інші дали змогу з'ясувати рівень зацікавленості та потреби респондентів у образотворчій професійній діяльності. З'ясувалося, що 48,7% респондентів зацікавлені професійною образотворчою діяльністю, 2,9% зовсім не виявили інтересу до образотворчої діяльності, решта – незначний інтерес. Вищезазначений рівень сформованості ціннісного ставлення до майбутньої професії свідчить про неусвідомлення студентами виховного потенціалу образотворчого мистецтва та його ролі у самореалізації, самоствердженні майбутніх фахівців.

**ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

З метою виявлення ставлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до оточуючої дійсності нами проведено анкету “Чи подобається Вам?”. Так, результати опитування засвідчують про початковий і середній рівень сформованості уявлень студентів про життєві цінності й власне ставлення до оточуючого світу. Зокрема, майбутнім учителям образотворчого мистецтва не вистачає повноти й глибини осмислення оточуючої дійсності з погляду естетичної оцінки. 38,7% студентів ЕГ і 37,3% КГ відзначають, що спілкування з прекрасним надає сили, енергію, натхнення, а мистецтво має великий вплив на людей. Примітно, що значна частина респондентів – 43,1 % ЕГ і 44,9 % КГ вважають себе вимогливими до оточуючих. Разом з тим, деякі респонденти 17,8 % ЕГ, 18,2 % КГ відчувають заздрощі й неширо радіють успіхам своїх друзів, вони зазначають, що їм не вистачає ширості, мудрості, терпимості у взаєминах із оточуючими.

Ставлення до оточуючого світу, природи ми визначали також за допомогою складання майбутніми учителями образотворчого мистецтва твору-роздуму. Слід зазначити, що твори-роздуми респондентів переважно були присвячені красі, яку молодь отримує від спілкування із творами мистецтва.

Тільки 43,3% ЕГ і 43,1% КГ майбутніх учителів образотворчого мистецтва помічали

красу природи, оточуючого світу. Емоційні забарвлення, в основному, у молоді викликали зображення, які вони споглядали з екранів телевізорів, комп’ютерів, фото, відео 42,0 % ЕГ, 37,8 % КГ. У повсякденному житті студенти не звертають увагу на красу природи, веселку, захід чи схід сонця та інше. Більшість респондентів 14,7% ЕГ, 19,1% КГ не зуміли виразити власне ставлення до оточуючої дійсності, природи, своєї уподобання, а тільки перераховували гарні істоти, предмети, явища (див. табл. 1.).

Рівень розвитку естетичних почуттів майбутніх учителів образотворчого мистецтва, емоційної виразності інтерпретації ними художніх творів діагностували за допомогою художньо-експресивного тесту. Респондентам пропонувалося репродукції творів мистецтва. На портретах за допомогою зображення експресивних ознак (міміка, пантоміміка) і специфічних засобів живопису (колір, лінія, композиція) зображені різні емоційні стани героїв 32,5% респондентів ЕГ і 32,2% КГ чітко передавали настрій героїв, зображених на картині, розповідали про їх характер висловлювали оригінальні думки про почуття героїв. Прогнозували які кольори змогли б підібрати для створення власної картини. 45,1% ЕГ майбутніх учителів образотворчого мистецтва і 44,3% КГ визначали думки героїв, зображених на картині, їх настроїв, однак їх

Таблиця 1.

Показники сформованості естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва за естетично-діяльнісним критерієм, %

Поведінкові характеристики естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва	Результати оцінювання					
	проявляється завжди		у більшості випадків		залежно від ситуації	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Дотримуються естетично-значущих норм, правил поведінки у спілкуванні, взаємодії з людьми; мистецтвом, природою	25,4 (41)	28,2 (43)	35,4 (56)	33,7 (51)	39,2 (63)	38,1 (58)
Виявляють уміння вірно розрізняти форми, кольорові відтінки, ритмічні, структурно-симетричні пропорційні, динамічні та інші властивості в освоєнні навколишнього світу	28,8 (46)	29,1 (44)	34,1 (55)	31,2 (48)	37,1 (59)	39,7 (60)
Проявляють здатність до читання міміки, жести, поз, звуків, інтонації живих істот, уміння виражати себе за допомогою психофізіологічних реакцій (експресивно-естетичні прояви), естетична чутливість	28,9 (46)	29,9 (45)	34,3 (55)	31,4 (48)	36,8 (59)	38,7 (59)
Засвідчують уміння давати естетичну оцінку у формі розгорнутого оцінного судження творам мистецтва, природним об’єктам, об’єктам навколишньої дійсності	23,1 (37)	24,2 (37)	34,0 (54)	33,9 (51)	42,9 (69)	41,9 (64)
Середній показник (абс.)	26,6 (43)	27,8 (42)	34,4 (55)	32,6 (49)	39,0 (62)	39,6 (61)

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

судження не вирізнялися впевненістю, вони були неповні, не розгорнуті. 22,4% ЕГ, 23,5% КГ опитаних губляться у визначенні емоційного стану героїв. Спостерігається узагальнення суджень про сприйняті ними картини, характеристики героїв, неповні. Респонденти не можуть передбачати дії та поведінку героїв.

Естетично-діяльнісний компонент естетичної компетентності презентує свідомо регульовану поведінку на основі естетично-значущих норм. Майбутнім учителям образотворчого мистецтва пропонувалося визначити рівень сформованості у себе певних поведінкових умінь, навичок, що характеризують прояви естетичної компетентності. Паралельно з оцінкою студентами власних проявів естетичної культури у поведінці застосовувався метод узагальнення незалежних характеристик – викладачам, кураторам було запропоновано оцінити рівень сформованості естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Ми також з'ясували за допомогою методу узагальнення незалежних характеристик, наскільки студенти виявляють естетичну компетентність у взаєминах з іншими. З цією метою ми порівнювали оцінки студентів із оцінками їх одногрупників, викладачів, кураторів.

Висновки. Результати вивчення стану сформованості естетичної компетентності майбутніх фахівців образотворчого мистецтва виявили певні недоліки які пов'язані із недостатньою обізнаністю студентів із значенням естетичної компетентності для особистості студента, а також недостатнім рівнем сформованості деяких аспектів. Відтак, у результаті діагностичного вивчення встановлено, що високий рівень сформованості естетичної компетентності за естетично-діяльнісним критерієм спостерігається у 26,6 % респондентів ЕГ, 27,8 % КГ; достатній – 34,4 % ЕГ, 32,6 % КГ; початковий – 39,0 % опитаних ЕГ, 39,6 % КГ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Серы́й А. В., Яницкий М. С. Ценностно-

смысловая сфера личности: учеб. пособ. Кемерово, 1999. 92 с.

2. Тернопільська В. І. Соціально-комунікативна культура школяра: шляхи сходження: монографія. Житомир, 2008. 300 с.

3. Тернопільська В. І. Значення хореографічного мистецтва як засобу формування естетичної культури особистості. Economics, science, education: integration and synergy: materials of international scientific and practical conference. K.: Publishing outfit "Centre of educational literature". 2016. Vol. 3. С. 42–45.

4. Тернопільська В. І. Загальноєвропейські цінності особистості: підходи до розуміння. Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології: всеукр. наук.-практ. конф., 16 травня 2018 р. Київ. С. 207–210.

REFERENCE

1. Seryy, A. V. & Yanitskiy, M. S. (1999). Tsennostno-smyslovaya sfera lichnosti: ucheb. posob. [Value-semantic sphere of personality: textbook. allowance]. Kemerovo, 92 p. [in Russian].

2. Ternopilska, V. I. (2008). Sotsialno-komunikativna kultura shkoliara: shliakhy skhodzhennia: monohrafiia [Socio-communicative culture of the student: ways of ascent: monograph]. Zhytomyr, 300 p. [in Ukrainian].

3. Ternopilska, V. I. (2016). Znachennia khoreohrafichnoho mystetstva yak zasobu formuvannia estetychnoi kultury osobystosti [The value of choreographic art as a means of forming aesthetic personality culture]. Economics, science, education: integration and synergy: Proceedings of international scientific and practical conference. Kyiv: Publishing outfit "Centre of educational literature", vol. 3, pp.42–45. [in Ukrainian].

4. Ternopilska, V. I. (2018). Zahalnoieuropeiski tsinnosti osobystosti: pidkhody do rozuminnia [Pan-European values of personality: approaches to understanding]. Differentiation in the school education: historical experience and modern technologies: Ukrainian. Research Practice Conf., May 16, 2018. Kyiv, pp.207–210. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.08.2019

"Культура – це винайдений компроміс: 1. між людиною і Всесвітом; 2. між людиною та іншою людиною; 3. між людиною самою в собі".

*Карл Густав Юнг
швейцарський психоаналітик, філософ*

